

Костенко Д.В.,
*аспірант юридичного факультету,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна,
e-mail: kostenkodv@krok.edu.ua,
ORCID: 0009-0004-2370-7831*

ПОРУШЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Права дитини є невід'ємною складовою системи прав людини, що відображає рівень демократичності, гуманізму та правової зрілості держави. Стан забезпечення та реалізації прав дітей виступає індикатором цивілізаційного розвитку суспільства, адже саме діти уособлюють його майбутнє та потребують особливого правового, соціального й психологічного захисту. Забезпечення їхніх прав і свобод вимагає ефективного функціонування національної системи захисту, інтегрованої в міжнародно-правовий простір, який передбачає виконання Україною своїх зобов'язань відповідно до Конвенції ООН про права дитини 1989 року, Женевських конвенцій 1949 року та інших міжнародних документів [3].

Проблематика забезпечення прав дитини в умовах воєнного стану належить до числа найважливіших соціально-правових викликів сучасності. Війна, що триває на території України з 2014 року та набула масштабів повномасштабного вторгнення у 2022 році, радикально змінила умови існування українського суспільства, спричинивши системну гуманітарну кризу. Одними з перших і найтяжче постраждалих від цих подій стали діти – найменш захищена частина населення, яка не має можливості самостійно реалізувати або відстояти свої права [2].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого аналізу масштабів та характеру порушень прав дитини, спричинених збройною агресією, виявлення прогалин у законодавчому та інституційному механізмі захисту, а також розроблення пропозицій щодо вдосконалення державної політики у цій сфері відповідно до міжнародних стандартів.

Право на життя та безпеку є фундаментальним і невід'ємним правом кожної людини, що має абсолютний характер та не може бути обмежене навіть за умов надзвичайного чи воєнного стану. У контексті триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України це право набуває особливої ваги,

адже діти – найменш захищена категорія цивільного населення – зазнають найбільших втрат і страждань.

За оновленими даними Офісу Генерального прокурора України станом на 23 жовтня 2025 року внаслідок збройної агресії загинуло понад 560 дітей, більш ніж 1 270 отримали поранення різного ступеня тяжкості, а понад 400 вважаються зниклими безвісти. Сотні дітей були насильно переміщені або депортовані до території держави-агресора, а значна частина з них досі не повернулася додому [6].

Масовані обстріли житлових кварталів, лікарень, пологових будинків, дитячих садків, шкіл та об'єктів соціальної інфраструктури, а також випадки цілеспрямованих атак на гуманітарні колони і місця евакуації дітей засвідчують системні та умисні порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій 1949 року і Додаткових протоколів до них [1].

Захист прав дитини в Україні в умовах воєнного стану здійснюється через систему державних і недержавних інституцій, діяльність яких спрямована на реалізацію конституційних гарантій, міжнародних зобов'язань та гуманітарних принципів.

Важливу роль відіграє Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, утворений постановою Кабінету Міністрів України № 302 від 17 березня 2022 року. Його завданням є міжвідомча взаємодія та організація спільних дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, військових адміністрацій та міжнародних партнерів у питаннях евакуації дітей, їх розміщення у безпечних регіонах, забезпечення опіки та соціального супроводу, а також моніторинг дотримання прав дітей у кризових умовах [4].

Важливим чинником у забезпеченні захисту прав дитини є міжнародна співпраця. Україна активно взаємодіє з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини, Міжнародним комітетом Червоного Хреста, організацією Save the Children та іншими міжнародними інституціями, що надають фінансову, технічну й гуманітарну підтримку у сфері охорони дитинства. Така співпраця сприяє відновленню соціальної інфраструктури, впровадженню програм психологічної реабілітації, а також міжнародному моніторингу порушень і документуванню воєнних злочинів проти дітей.

Подальше удосконалення системи захисту прав дитини в Україні має ґрунтуватися на комплексному підході, який передбачає одночасне зміцнення законодавчих, інституційних і міжнародно-правових засад. Передусім доцільним є прийняття нового, цілісного Закону України «Про права дитини», який би системно закріплював усі основоположні гарантії відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини, міжнародного гуманітарного права та практики Європейського суду з прав людини.

Необхідно зазначити, що в Україні вже започатковано процес створення єдиного державного реєстру депортованих і зниклих дітей, який має стати

комплексною базою даних для обліку, пошуку, повернення та реінтеграції неповнолітніх, постраждалих унаслідок збройної агресії Російської Федерації. Реєстр відомостей щодо дітей, депортованих або примусово переміщених, запроваджено Міністерством юстиції України у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України № 551 від 14 травня 2024 року «Про затвердження Порядку виявлення, повернення, забезпечення супроводу та реінтеграції дітей, депортованих або примусово переміщених унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [8].

Створення цього реєстру є важливим кроком до формування єдиного механізму державного обліку та координації між відомствами, які здійснюють діяльність у сфері захисту прав дітей. Його функціональне призначення полягає у забезпеченні централізованого моніторингу, документування випадків депортації, супроводу процесів повернення та юридичної підтримки постраждалих дітей, а також у сприянні міжвідомчій взаємодії між українськими та міжнародними структурами [7].

Разом із тим, станом на жовтень 2025 року реєстр перебуває у процесі наповнення та вдосконалення. Триває збір і верифікація даних, формування індивідуальних справ дітей, що підпадають під критерії депортації або насильницького переміщення. Отже, хоча нормативно-правова база створена і механізм функціонує, він потребує подальшого практичного розвитку, технічного удосконалення та забезпечення належного рівня міжвідомчої координації для повної реалізації свого потенціалу [8].

Захист дітей у період війни потребує скоординованих дій органів державної влади, правозахисних інституцій та міжнародних організацій, які мають спільно працювати над документуванням фактів порушень, поверненням незаконно переміщених дітей, створенням умов для їхньої соціальної, психологічної та освітньої реабілітації. Особливої ваги набуває вдосконалення законодавчої та інституційної бази, що має забезпечити комплексну систему гарантій реалізації прав дитини навіть у надзвичайних умовах.

Припинення війни, відновлення справедливості та притягнення до відповідальності всіх осіб і держави-агресора, винних у злочинах проти дітей, є необхідною передумовою відновлення порушених прав. Саме це стане основою для формування нової гуманітарної політики України, орієнтованої на захист дитинства, утвердження верховенства права та відновлення довіри до міжнародних механізмів захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР . Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань

- захисту прав дитини в умовах воєнного стану» від 17 березня 2022 р. № 302. Офіційний вісник України. 2022. № 26.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення» від 1 червня 2023 р. № 546. Урядовий кур'єр. 2023.
6. Офіс Генерального прокурора України. Офіційна статистика злочинів проти дітей, вчинених під час збройної агресії РФ. 2025. URL: <https://gp.gov.ua>.
7. Татаренко Г.В., Татаренко І.В. Воєнні злочини проти дітей у контексті гібридної агресії: виклики кримінально-правового захисту. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. Серія: Юридичні науки. 2025. № 4(3). С. 109–121. DOI:10.24144/2788-6018.2025.04.3.17.
8. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Порядку виявлення, повернення, забезпечення супроводу та реінтеграції дітей, які депортовані або примусово переміщені внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України : Постанова від 14 травня 2024 р. № 551. Офіційний вісник України. 2024. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/551-2024-n>.